

Verslag BIO BEDRIJVEN NETWERK-ZELF ZADEN TELEN van 25/10/2012

Zaadteelt en CSA-bedrijven

CSA-Netwerk op bezoek bij Wouter Sels

Aanwezig: Greet Lambrecht, Louis De Bruyn, Kristien, Greet, Ineke, Guy, Miche, Greet, Jesu (Liege), bart, Sofie Vanderhaegen (Transitie), Willy Vancauteren, corazon (Grondsmaak), Alex, Kris Staes (zelfoogstproject Gent) souliman (vrije Veld), Michiel (wij-veld), Rony, wouter (Doederij), Geert Beckx, tom (Open Veld) Jen, Anouk. Deze lijst is niet volledig wegens later aankomende deelnemers

1. Voorstellingsronde

Een flinke groep deelnemers dus aan dit bezoek op DE DOEDERIJ) waar Wouter Sels onze gastheer was. Veel jonge maar ook oudere enthousiaste aanwezigen ontmoetten elkaar. *Greet Lambrecht* stelde het BIO BEDRIJVEN NETWERK-ZELF ZADEN TELEN voor. Hoe het groeide en hoe vanuit het ADLO-project een doorgroei naar het netwerk ontstond. De nadruk komt hierbij op de band met de bedrijven die zelf hun ervaring en vragen als vertrekpunt van samenwerking en uitwisseling nemen.

Dan volgt een korte voorstellingsronde van een dertigtal aanwezigen.

De belangstelling was groot want onmiddellijk volgden een aantal concrete vragen waarop *Greet Lambrecht* (AKELEI) ook onmiddellijk inging. Het startsein voor een pittige zaadnamiddag was gegeven.

2. Vragenronde

Vraag: "Kruisen erwten, bonen met elkaar?"

Erwten en bonen kruisen niet met elkaar (zijn twee verschillende soorten: boon *Phaseolus sp.* en erwt *Pisum sp.*) Dan is er ook nog *Phaseolus multiflora* bij de leguminosen, de zogenaamde pronkboon of boerentenen. Vermits planten van

verschillende soorten doorgaans niet met elkaar kruisen bestaat er geen gevaar voor onderling kruisen van boon en erwt. Ook labboon of tuinboon *Vicia faba*, hoort bij de leguminosae en is dus in deze groep thuis. Het zijn eveneens zelfbestuivers. Al deze leguminosae: erwten, bonen, pronkbonen en tuinbonen zijn zelfbestuivers maar met een laag percentage kruisbestuiving. Dus hier geldt toch ook als regel: "verschillende **rassen** gescheiden houden bij zaadteelt." De "soorten" mogen gerust samen in zaad komen.

Vraag: bonenkever (*Acanthoscelidees obtectus*)/erwtenkever (*Bruchus pisorum*)

Zowel in erwten als in bonen kunnen keverlarven lelijk huishouden. Droge zaden worden geparasiteerd (te herkennen aan kleine gaatjes in de zaadhuid met een keverlarve die binnenin de erwt of boon het zaad opvreet). Kevers worden volwassen en kunnen zich in de zaadvoorraad vermeerderen en zo een groot gedeelte van de zaden aantasten. Zaden moeten steeds vooraf behandeld worden om de aanwezige eitjes en/of larven in de zaadvoorraad te doden. Dit kan eenvoudig door de zaden gedurende 3 weken.

Vraag: Voor zaadteelt van erwten of bonen, labbonen, pronkbonen: "Wat is te verkiezen? Kunnen we de laatste niet geoogste erwten of bonen laten rijpen om ze als zaaizaad te oogsten? Of is het beter een apart partijtje planten in zaad te laten komen?"

Vermits het gaat om zelfbestuivers (die zijn van nature zaadvast), is een doorgedreven selectie niet nodig. Eventueel tussen de planten voor zaadteelt toch de afwijkende planten verwijderen (bastaardplanten of mutaties) om het ras zuiver te houden.) Uiteraard ook zieke (virus en/of schimmelaangetaste planten) verwijderen. Voor zaadteelt van leguminosae kan je dan best vertrekken van een partijtje erwten of bonen dat apart in zaad komt. De planten worden volledig geoogst als het merendeel van de peulen rijp zijn. Op een droge goed verluchte plaats nadrogen en daarna dorsen. Dorsen kan bijvoorbeeld door de planten op een zeil te leggen en te overrijden.

Op AKELEI gaat het zo: 10m erwten aan draad laten staan en **!afschermen tegen duiven!** Het gewas oogsten en laten na drogen en dorsen door er met de auto over te rijden. Dan wannen (kaf van erwten scheiden) en hups 15 kg erwtenzaad voor 3 weken de diepvries in. Bewaren in papieren zak op een droge niet te warme plaats. Een andere tip uit het VELT-boek is de erwten even in een emmer water roeren (na het invriezen). Zo zouden de holle door keverlarven aangevreten zaden boven drijven en kan je ze scheiden van de volle zaden.

Vraag: "Hoe zit dat juist met het dorsen en schonen van zaden:"

VAN WITLOOF: "IK HEB WITLOOFZAAD GEWONNEN EN GEOOGST EN WIL HET DORSEN DOOR HET DOOR DE 'PASSEVIT' TE DRAAIEN ZODAT HET KAF ACHTERBLIJFT EN DE ZAADJES ERDOOR VALLEN: GOED IDEE?"

Antwoord: liever steunen op de rijpingsfenomen van witloof. Zaden die rijpen op de plant komen gemakkelijk los uit de bloemhoofdjes terwijl de onrijpe zaden goed vast blijven zitten. De droge zaaddragers kunnen door de gedroogde planten bijvoorbeeld op de rand van een kruiwagen met een doek erin te slaan. De rijpe zaden vallen op het doek en de onrijpe zaden kunnen met de plantenresten afgevoerd worden.

VAN ANDERE GEWASSEN: "IK HEB ZAAD GEWONNEN VAN WINTERPOSTELEIN, RUCOLA, OF IK HEB EEN GROTE HOEVEELHEID PASTINAAKZAAD, PREI-, BLOEMKOOLZAAD EN KAN ER MOEILJK ZELF MEE UIT DE VOETEN OM HET TE SCHONEN EN EVENTUEEL ZELFS TE KALIBREREN."

De WERK GROEP ZELF ZADEN TELEN organiseert ieder jaar in de maand november een zadenschoondag. Dit is tegelijk een ontmoetingsdag en een praktijkdag. Onder deskundige begeleiding van *Hervé Declercq* gaan we een namiddag op bezoek bij ILVO-EENHEID PLANT waar met de nodige apparatuur de zaden snel en professioneel geschoond en gekalibreerd worden. Altijd weer een inspirerende ervaring en gelegenheid tot ontmoeting!

Vraag: “Voorzie je op je bedrijf een apart veld voor zaadteelt of laat je de zaaddragers gewoon op het productieveld staan?”

Zaaddragers kunnen eventueel op het veld blijven staan, maar het nadeel is dat het veld dan niet volledig beschikbaar is voor eventueel volgteelt. Daarom wordt gewoonlijk gekozen voor een apart veldje voor zaadteelt.

Het is aan te raden om het veldje bijvoorbeeld dicht bij het bedrijfsgebouw te hebben. Je moet een voldoende groot aantal planten selecteren om bij de vreemdbestuivers een voldoende brede variatie in genotypen te hebben. Het geoogste zaad van het gewas heeft dan voldoende diversiteit in huis om mee te bewegen op de wisselende klimaats- en bedrijfsomstandigheden.

Zaaddragers moeten beschikken over voldoende ruimte op het veld. Zaadstengels groeien soms breed uit (bijvoorbeeld pastinaak) en nemen dan wel wat ruimte in beslag. Hiermee moet rekening gehouden worden bij het bepalen van de plantafstand. Er moet ook ruimte zijn om de zaadstengels op te leiden en erdoor te kunnen lopen om te controleren of tussentijds rijpe zaden te kunnen oogsten. Bloeiende planten mogen zeker niet gaan legeren (op de grond terecht komen) Opbinden is dus noodzakelijk.

Ook over het plantsysteem moet nagedacht worden: vreemdbestuivers worden best zo wisselend mogelijk bestoven. Een blokvormig veldje prei of koolplanten is dan te verkiezen boven een lange rij. Op deze wijze kunnen zoveel mogelijk planten in de nabijheid van elkaar in bloei komen en wordt de kans op kruisbestuiving tussen de verschillende planten groter.

Vraag: “Is gewasspecialisatie voor zaadteelt per bedrijf aan te raden of gaat men eerder voor zoveel mogelijk gewassen van eigen zaadteelt op het eigen bedrijf?”

Je kunt twee pistes volgen die elk hun voordeel hebben:

Een tuinder gespecialiseerd in zaden van een bepaald gewas, kan hiermee een aantal collegae van goede zaadvaste rassen voorzien wat de biosector als geheel ten goede komt. Zo ontstaan streekassen.

Door Zelf Zaden Telen op het eigen bedrijf wordt de aanpassing van het gewas aan de bedrijfsidentiteit: bodem, teeltwijze, bemestingssysteem afzet en oogstvenster (start en einde van de oogstperiode) dus de heel specifieke kenmerken op het bedrijf bij de selectie bekeken. Zo ontstaan typische telersselecties.

Vraag: “Als ik met zaadteelt wil beginnen welke gewassen lenen zich ertoe en waar blijf ik beter af?”

Eenvoudig zijn de zelfbestuivers zoals erwten, bonen en de kleine gewassen zoals rode melde, veldsla, winterpostelein, peterselie. (ook tomatenrassen en sla behoren hiertoe) Gewassen die een nauwgezette selectie behoeven zijn de kruisbestuivers zoals witloof, prei, bloemkool ... Ze vragen wat meer kennis over de selectiecriteria en de tweejarige gewassen moeten overwinterd worden. Overwinteren van wortelgewassen kan in de greve bijvoorbeeld rode biet, pastinaak ...) sommigen kunnen ook gewoon buiten op het veld overwinteren zoals schorseneer en winterprei.

Aanvullende informatie over zaadteelt op AKELEI

Schorseneer De selectie gebeurt eveneens bij het oogsten. Er wordt gelet op een gave, rechte en voldoende lange wortel die mooi zwart van kleur is met een smalle overgang van wortel naar blad (geen dikkoppen). Ze worden op een afstand van 90cm tussen de rijen (twee rijen per bed van van 1.20m) geplant en kunnen buiten overwinteren.

De zaadoogst vraagt wel wat opvolging. De zaden rijpen in opeenvolging van de bloei over een lange periode. Zaden zijn dus niet gelijktijdig rijp en vallen gemakkelijk uit de bloemhoofdjes bij rijpheid. Ook vogels zijn verzot op de schorsenerenzaden. Dus moet je er (als de kippen bijzijn) bijna dagelijks langsgelopen om rijpe zaadhoofdjes te oogsten met zaadpluis laten nadrogen in verzamelkistjes.

Warmoes behoort tot dezelfde soort als rode biet. Van warmoes bestaan ook verschillende kleurslagen: groen, wit, rood, oranje, geel. Deze kleurslagen worden best

ook apart in zaad gebracht en daarna gemengd voor het uitzaaien om de zogenaamde regenboogwarmoes te bekomen die als bijzonder aanbod samen geoogst kan worden.

3. rondleiding op het bedrijf 'DE DOEDERIJ '

Wouter leidde ons rond op zijn bedrijf:

Algemeenheden over het bedrijf en zijn teeltsysteem

Het bedrijf is gebaseerd op de teeltkarakteristieken van de Mechelse Groenteteelt. Daar wordt/werd gewerkt met een beddensysteem waarvoor ook een specifieke mechanisatie is uitgewerkt. Zo wordt het land bewerkt met een gewentploeg die links en rechts kan ploegen en telkens de bedden om en om kan leggen. Om over de bedden te rijden voor planten en oogsten wordt gebruik gemaakt van de ezel met 1.70m spoorbreedte zodat de wielen in middenvoren langsheen het bed rijden. Het draagvlak van de kar rijdt over het begroeide bed. Handig voor uitrijden van planten, mest en bij oogstwerkzaamheden. De beddenstructuur zorgt in het voorjaar voor een snelle ontwatering en opwarming zodat vroege teelten (typisch voor de zandgronden van het Mechelse groenteteeltcentrum) op tijd kunnen opgestart worden (bloemkolen weeuwenteelt wordt uitgeplant eind februari.

Opstart

Het bedrijf is nu in zijn derde productiejaar voorheen was het weiland. Jaar na jaar een goede organische bemesting doet zich voelen in een verbetering van de bodemkwaliteit en productie.

Wouter baseert zich op de ervaring die er bij boeren uit zijn onmiddellijke omgeving te rapen valt. Zo werkt hij voor typische Mechelse gewassen met telersselecties die door oude generatietuinders uit zijn omgeving zijn in stand zijn gehouden bijvoorbeeld. Prei, bloemkool. Hij gebruikt dus zaadvaste telersselecties die afkomstig zijn van de burens die dikwijls maar wat graag bereid zijn om hem met woord en daad te ondersteunen in zijn zoektocht naar vakmanschap. Beroepsfierheid die gewaardeerd wordt door een jonge vakgenoot, waar vindt je dat de dag van vandaag nog. En toch ... het blijkt te werken.

Zaadteelt van 20 soorten groenten op het eigen bedrijf:

WINTERPOSTELEIN EN VELDSLAA

van eigen zaadteelt

VERSCHILLENDE SOORTEN BONEN VELDBONEN, BOERENTENEN, STAAKBONEN EN STRUIKPRINCESSEN

worden door eigen zaadteelt vermeerderd.

SPRUITKOOL

Van spruitkool werd dit jaar van een Noord Hollands spruitkoolras *Groninger spruitkool* zelf geselecteerd het gewas stond niet goed en er werden 14 planten uitgeselecteerd tijdens het voorgaande winterseizoen en buiten overwinterd. Deze planten werden dit jaar tot zaad zijn gebracht. Vanaf volgend jaar kan dus met zaad van eigen bedrijf worden gestart.

WEEUWENTEELT BLOEMKOOL:

weeuwenteelt betekent dat er voor de winter gezaaid wordt, de planten overwinteren in beschutte plaats (onder tunnel) en worden dan vroeg in 't voorjaar uitgeplant (vroegste soort eind februari in open lucht en in januari onder glas en de tweede soort half maart). Wouter werkt met een telersselectie van tuinders uit de buurt.

De eerste soort wordt eind september begin oktober gezaaid en ze worden de tweede helft van oktober ingepot in tuingrond aangerijkt met compost. Bij een vorstperiode worden de planten vorstvrij gehouden met overdekking met een enkel of dubbel vliesdoekscherm over plastic boogjes. De planten mogen niet te vlok opgroeien veel luchten en niet teveel water geven is dus de boodschap. De planten worden opgekweekt in stenen 12cm potten. En in de loop van de winter worden ze uit elkaar gezet zodat ze niet fileren bij gebrek aan ruimte en dus aan licht. Toch wel aan de groei houden omdat

groeistoornis kan leiden tot boorders. Dit zijn te vroeg geboren bloemkooltje die nooit uitgroeien tot een verkoopbare koolgrootte.

Voor **de tweede soort** verloopt de opkweek gelijkaardig maar wordt er alleen ongeveer 3 tot 4 weken later gezaaid. De tweede soort was net gekiemd.

Zaadteelt van bloemkool

Voor kolen selecteert men best 20 tot 30 planten.

Selectie van gezonde planten. De bloemkoolkrop moet tot onderaan goed dicht en vast gesloten zijn. De planten hebben een korte stam (met lage bladinplanting op de stengel) en een goed gesloten broek (veel brede bladeren onder de bloemkoolkrop).

Om de bloemkoolkroppen mooi wit te houden is het dekken van de kool noodzakelijk.

Het bestaat erin dat een of twee koolbladeren over de krop gebroken worden. Om het

werk van het dekken van de kolen zoveel mogelijk te verminderen kiezen we voor planten met een zo goed mogelijk zelfdekkend vermogen: planten waarvan de bladeren nauw aansluiten over de bloemkoolkrop en deze zo goed mogelijk afdekken.

Vanaf dit jaar wordt ook groenlof vermeerderd.

Groenlof behoort tot dezelfde soort als witloof (*Cichorium intybus* var. *Foliosum*)

Eigenschappen voor groenlof: compact en gezond. Zaadragers worden onder plastiektunnel overwinterd onder vliesdoek.

Zaadteelt van blauwgroene winterprei

100 tot 200 zaadplanten selecteren

Ook de **blauwgroene winterprei** is afkomstig van telerselecties uit de buurt. De selectie gebeurt tijdens het oogsten en schonen van de prei. Normaal gebeurt er zo weinig mogelijk schoningswerk door mezelf. De klanten moeten zelf schoonmaken. Voor prei wordt hierop een uitzondering gemaakt. Dit geeft ook de gelegenheid om tijdens het schonen de prei nauwkeurig te bekijken en te selecteren voor zaad. Criteria zijn: donker

blauwgroen, kort geschakeld, overgang van wit naar groen moet eveneens kort zijn. Vast schacht en zonder bolvorming aan de voet van de plant

Zaadteelt van rode biet (Egyptische platte ronde) s

Rode biet kan overwinteren in de kuil, Warmoes in de tunnel

Selectiecriteria: dieprode kleuring in de knol controleren door een smiley te snijden. Met het uitgesneden stukje kan geproefd worden zodat ook de (grond)smaak kan gecontroleerd worden.

En wouter vult aan:

Verder doe ik zaadteelt van wortelpeterselie en voeder biet

Ik heb trouwens mijn selectie voor voederbiet gemaakt uit de rode bieten en denk ook van de koolrapen een kans te geven.

Algemene opmerking:

DE KWALITEIT VAN ZAADVASTE RASSEN UIT DE HANDEL:

Aan zaadvaste rassen wordt door de vermeerderingsbedrijven nog nauwelijks gewerkt zodat de kwaliteit van de zaadvaste rassen sterk is achteruitgegaan. Het zelf in handen nemen op de bedrijven is dus een onmisbare stap om zaadvaste rassen kwaliteitsvol in stand te houden.

Uitzondering hierop zijn de meestal biologisch georiënteerde zaadbedrijven die naar buiten komen met **Open Bestoven** en **biologisch vermeerderde** rassen. Bedrijven als DE BOLSTER, VITALIS, SEMAILLES ... geven hier de toon aan.

DE BEDRIJFSEIGEN SELECTIES GOED INSTANDHOUDEN:

Kruisbestuivende gewassen selecteren vraagt om voldoende aantallen planten om de populatie voldoende divers en dynamisch te houden. Te kleine aantallen leiden tot inteeltverzwakking. Zo gaan we voor prei dikwijls tot 100 à 200 planten selecteren en voor koolgewassen een 20-tal. Dit geeft uiteindelijk grote hoeveelheden zaaizaad die niet echt nodig zijn voor het volgende teeltjaar. Echter, het behouden van een reserve

overjaarse zaden is ook een garantie om te voorkomen dat bij men een mislukking van de zaadteelt "uit de soort geraakt".

Gewassen met korte kiemkracht: zoals pastinaak (1 jaar kiemkrachtig) , schorseneer en prei (2 jaar kiemkrachtig) vragen om jaarlijkse zaadteelt.

Dit jaar heeft Wouter voor pastinaak tweejarig zaad gebruikt dat dik werd uitgezaaid.

Langdurende kiemkracht: zaden van gewassen zoals rode biet, warmoes, koolgewassen en selder ... behouden meerdere jaren hun kiemkracht. Zo kunnen soortgenoten van kool (alle koolsoorten) en biet (warmoes, rode biet) in verschillende jaren tot zaad gebracht worden zodat bastaardvorming tussen de verschillende rassen uitgesloten is.

Een kiemproef doen in de winterperiode kan helpen om te weten hoe het gesteld is met de kiemkracht en te berekenen hoeveel zaaizaad moet uitgezaaid worden om een goede gewasopkomst te garanderen.

“Wouter, de vroege Bloemkolen hebben doorgaans weinig te lijden van koolvlieg, koolwitje of koolmot omdat de generatiewissels nog niet op gang zijn, maar als de planten later op het jaar in bloei komen is ook de aantastingsdruk hoog. Doe je daar dan iets tegen? “

Dit jaar heb ik hier niets tegen gedaan. Overspannen met insectengaas zou een mogelijkheid kunnen zijn.

Maar opgelet voor kruisbestuivers die doorgaans ook insectenbestuivers zijn: het insectengaas houdt ook de bestuivers buiten!

Tom Troonbeecks, coördinator-animator van het CSA-netwerk in Vlaanderen sloot af met een warme oproep tot deelname aan de jaarlijkse CSA-conferentie op 1 en 2 december in Leuven

4. En dan een babbel bij een hapje en een drankje

Napraten bij een drankje en een hapje. Het viel bij de talrijke aanwezigen goed in de smaak.

Na de rondleiding op het bedrijf werden we getrakteerd op lekkere vruchtensappen en een proeverij van een frisse wortel (**Greet weet jij nog de naam van dit knolgewas?**). Tom bood de aanwezigen aan hiervan gratis een plantpol mee te nemen

Verlag: Louis De Bruyn